

Η λεωφόρος Συγγρού

Θα αρχίσω ανορθόδοξα

Αυτός που θέλει να πάει από την Αθήνα στον Πειραιά, έχει δύο δρόμους: την Οδό Πειραιώς. Αρχαίος δρόμος, όσο και η πόλη, τρέχει πλάι στο αρχαίο νεκροταφείο του Κεραμεικού και τα αρχαία τείχη που τα τραντάζει κάθε μέρα, όλη μέρα, ο ηλεκτρικός σιδηρόδρομος. Ο άλλος δρόμος είναι η λεωφόρος Συγγρού που τη τραντάζουν όλη μέρα κι όλη νύχτα τα αυτοκίνητα που τρέχουν με ίλιγγιώδη ταχύτητα.

Ο ταξιδιώτης της οδού Πειραιώς, αν στήσει αυτί στην Ιστορία θα ακούσει το θρήνο κάτω από τα μάρμαρα του Κεραμεικού και αυτόν που μέσα από τα μακρά τείχη έφτανε από τον Πειραιά στην Αθήνα, όταν η Πάραλος έφερε την πικρή είδηση της καταστροφής του στόλου εις Αιγός ποταμούς. Από τον άλλο δρόμο ακούγεται ένας άλλος θρήνος. Είναι το *Va pensiero*, πέτα σκέψη, από τον *Ναμπούκο* του Βέρντι, όπου η χορωδία θρηνεί την όμορφη και κατεστραμμένη πατρίδα : *Oh mia Patria sì bella e perduta! Ah πατρίδα μου τόσο όμορφη και χαμένη.*

Εγώ, που έρχομαι από την Αθήνα, δεν επιλέγω την Πειραιώς, αλλά τη Λεωφόρο Συγγρού. Αυτή η λεωφόρος αρχίζει, βέβαια από τη πηγή της Καλλιρρόης. Όμως η φλέβα του δρόμου αρχίζει από πιο πάνω, κι εγώ την πιάνω, από το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, επειδή από εκεί μέσα ακούγεται εκείνο το *Va pensiero*. *Πέτα, σκέψη.* Όμως αντιδρώ. *Όχι, όχι perduta! Όχι χαμένη!*

Αφήνοντας το Μέγαρο δεξιά και κατεβαίνοντας το δρόμο, βρίσκομαι μπροστά στον φευγάτο και γεμάτο άνεμο «Δρομέα» του Βαρώτσου που κοιτάζει προς τη θάλασσα και με παίρνει μαζί του. Αφήνω την Πινακοθήκη αριστερά, το Ωδείο πιο κάτω δεξιά, το Καλλιμάρμαρο αριστερά, τον Καραϊσκάκη, το Φωκιανό και το Ζάππειο δεξιά, τον Άη-Σώστη¹, αριστερά, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (το παλιό εργοστάσιο Φιξ) δεξιά και πιο κάτω το Πάντειο Πανεπιστήμιο, τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών (Ωνάσης ο μέγας ευεργέτης εδώ) αριστερά, το Ωνάσειο

¹ Ναός του Σωτήρος, χτίστηκε με έρανο του ελληνικού λαού επειδή εκεί στις 14. 2.1898 έγινε απόπειρα δολοφονίας του Γεωργίου Α' και της θυγατρός του. Και έτσι ο Σωτήρ έγινε Άγιος Σώστης κατά το Σώσος και Σωσώ, σότερ σοι, τονδ' ανέθηκαν Σώσος μεν σωθείς, Σωσώ δ' ότι Σώσος εσώθη.

καρδιολογικό δεξιά, το Ευγενίδειο Πλανητάριο αριστερά και στο Δέλτα το «ερωτικό», που θα έλεγε ο Σεφέρης, στο Δέλτα το Φαληρικό, λέει η γεωγραφία, ο άλλος μέγας ευεργέτης, ο Σταύρος Νιάρχος έχει θεμελιώσει τη νέα *Εθνική Λυρική Σκηνή* και όχι μόνο.

Ο Αριστοτέλης από εδώ και ο Σταύρος από εκεί, πάντα ο ένας απέναντι στον άλλο, τον ανταγωνισμό που είχαν ζωντανό, στη ζωή (στεριές, θάλασσες, καράβια και γυναίκες) τον συνεχίζουν και τώρα σε πολιτιστικό επίπεδο. Και καλά κάνουν, εφόσον εκεί που βρίσκονται τώρα χρεία χρημάτων δεν έχουν, εδώ όμως τα χρήματα είναι χρήσιμα ακόμη.

Είκοσι τέσσερα χρόνια μετά τη φονική μάχη του Φαλήρου, ήτοι το μεσημέρι της Τετάρτης 19 Δεκεμβρίου του 1851, περιπλέει τις ακτές της Αττικής με το ατμόπλοιο *Μέντωρ* ο Γκυστάβ Φλωμπέρ, ο συγγραφέας της *Μαντάμ Μποβαρύ*², ο οποίος στις εντυπώσεις του από την Ελλάδα μεταξύ άλλων γράφει: «Το λιμάνι του Φαλήρου έχει το σχήμα ρωμαϊκού αμφιθεάτρου. Εδώ κατέφθαναν οι γαλέρες με τ' ακρόπρωρα, φορτωμένες με θαυμαστή πραμάτεια, αγγεία και εταίρες. Η φύση έκανε τα πάντα γι' αυτούς τους ανθρώπους, γλώσσα, τοπίο, ανατομία και ήλιο, μέχρι και το σχήμα των βουνών, λες κι είναι λαξευμένα, με γραμμές αρμονικότερες απ' οπουδήποτε αλλού». Παίρνω, για λίγο, ανάσα εδώ, για να δω, πόσο θα συμμεριζόταν ο Κωνσταντίνος Καβάφης, αυτή την ενθουσιαστική εμπειρία, σαν να έβγαλε από εκεί, από τον Φλωμπέρ, τους δικούς του λιμένας πρωτοϊδωμένους, τις καλές πραμάτειες και τα ηδονικά μυρωδικά³.

Oh mia Patria sì bella, Αχ πατρίδα όμορφη, επιμένει ο Βέρντι.

Παρακάμπτοντας το Δέλτα, δεν μπορούμε να παρακάμψουμε τα μνημεία των πεσόντων στη μάχη του Φαλήρου στις 22 Απριλίου του 1827 και του αρχιστράτηγου Γεωργίου Καραϊσκάκη. Πικρά μνημεία και τα δύο, πιο πέρα το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας και δεξιά το θριαμβικό κατόρθωμα της τέχνης, το Γήπεδο του Ολυμπιακού. Και σε λίγο φτάνουμε πια στην Ζαν Ντ' Αρκ, εδώ, σήμερα, 15.12.2016.

² Γράμματα του ΦΛΩΜΠΕΡ, απ' την Ελλάδα, εισαγωγή, μετάφραση και σημειώσεις Νίκος Αλιφέρης, εκδ 'Άγρα, 1984, σελ. 90. Ο Φλωμπέρ γεννήθηκε στις 12.12.1821.

³ Βλέπε, «Ιθάκη»: Πολλά τὰ καλοκαιρινὰ πρωῖὰ νὰ εἶναι / ποὺ μὲ τί εὐχαρίστηση, μὲ τί χαρὰ / θὰ μπαίνεις σὲ λιμένας πρωτοειδωμένους / νὰ σταματήσεις σ' ἔμπορεῖα Φοινικικά, / καὶ τὲς καλὲς πραγματεῖες ν' ἀποκτήσεις, / σεντέφια καὶ κοράλλια, κεχριμπάρια κ' ἔβενους, / καὶ ἡδονικὰ μυρωδικὰ κάθε λογῆς, / ὅσο μπορεῖς πιὸ ἄφθονα ἡδονικὰ μυρωδικὰ.

*

Ο πρώτος χρονολογικά βραβευμένος με Νόμπελ, το 1969, ποιητής της Ελλάδας είναι ο Γιώργος Σεφέρης. Σε τρία τουλάχιστον ποιήματα μνημονεύει τη λεωφόρο Συγγρού. Στο πρώτο, με τίτλο «Λεωφόρος Συγγρού, 1930», παραθέτει μια σειρά από «όταν»: «Όταν σε νικήσει το χαμόγελο... όταν η ζάλη που σου απόμεινε αρμενίζοντας στα βιβλία / ξεκολλήσει από το μυαλό σου στις πιπεριές... όταν αφήσεις το πετρωμένο καράβι που ταξιδεύει προς το /βυθό μ' άρμενα συντριμμένα... όταν αφήσεις τα κορμιά τα πελεκημένα ... όταν αφήσεις την καρδιά σου και τη σκέψη σου να γίνουν ένα με το μαυριδερό ποτάμι που τεντώνει και ξυλιάζει και φεύγει:

Σπάσε το νήμα της Αριάδνης και να! / Το γαλάζιο κορμί της γοργόνας».

Η ευθεία γραμμή της ασφάλτου, το μαυριδερό ποτάμι που τεντώνει ξυλιάζει και φεύγει» σε βγάζει από το λαβύρινθο της πόλης μέσα σε λίγα λεπτά.

Κι ένας άλλος ποιητής από την Ζάκυνθο, που συνεχίζει την παράδοση του Σολωμού, του Κάλβου και των άλλων επιφανών Ζακυνθίων, όταν πήγε στο Βατικανό, σήκωσε τα μάτια και είδε την «Καπέλα Σιστίνα», έγραψε: «Το οροφουργό / ρώτα πώς απέδωσε τέτοιο Άγγιγμα»⁴. Θα πρέπει ο Μιχαήλ Άγγελος να ένοιωσε το χέρι του Θεού για να το καταφέρει, ενώ εμείς, κοινοί θνητοί, πεσμένοι, που δεν έχουμε τη χάρη εκείνου, παρακαλούμε: στείλε Θεέ μου «ερωδιό Αστροφόρο» στην Ελλάδα μας να «καναρινίσει» το νέο Σου «Άγγιγμα»!.

Κάπως έτσι, όπως ο Μιχαήλ Άγγελος ένοιωσε το «Άγγιγμα» του Θεού και το απέδωσε στην Καπέλα Σιστίνα (ή Σιξτίνα), έτσι και ο Σεφέρης ένοιωσε το άγγιγμα της μοίρας και το απέδωσε στο δικό του έργο:

*Τα μαλλιά της όμορφης / τ' άσπρισαν τα κρίνα
στο κορμί της όμορφης/ έγραψα βιβλία
(«Ρουκέτα»),*

σαν να λέει, η όμορφη ήταν το έργο μου, αυτή η έμπνευσή μου, αυτή το θέμα μου και αυτή το σώμα μου, η ψυχή μου, το μυαλό μου, η μοίρα μου. Το κορμί της «όμορφης», δηλαδή της Γοργόνας, δηλαδή της θάλασσας, δηλαδή της Ελλάδας.

Ο Σεφέρης έχει υπόψη του το παραμύθι που λέει πως ο ναυτικός, αν θέλει να μη βουλιάξει το καράβι του, πρέπει, στο ερώτημα της γοργόνας, αν ζει ο Βασιλιάς

⁴ Παναγιώτης Καποδίστριας, Ανακαλυπτήρια, «Quo Vadis», σελ. 81, Ο.π. «Παροδικό», σελ. 9.

Αλέξανδρος να απαντήσει: Ναι, ζει και βασιλεύει. Έτσι λέει το παραμύθι, αλλιώς η γοργόνα θυμώνει και βουλιάζει το καράβι. Κι επειδή ο Κάλβος μας έχει πει πως ο μύθος κρύπτει νουν αληθείας, η κρυμμένη αλήθεια πίσω από τον Μεγαλέξανδρο είναι ο Ελληνισμός. Αυτός πρέπει να ζει και να βασιλεύει. «Όπως, λοιπόν, η γοργόνα του μύθου αναζητά μέσα στα πέλαγα τον Μεγαλέξανδρο, τον μείζονα ελληνισμό, θα λέγαμε, έτσι και η σφαιρική γοργόνα αναζητά τον **πνευματικά** μείζονα ελληνισμό» και έτσι γίνεται ο Μεγαλέξανδρος, «το σύμβολο του οραματικού ... ελληνισμού» γράφει ο Χρήστος Αντωνίου⁵. Μάλιστα επισημαίνει πως είναι εννιά τα ποιήματα που μέχρι το 1937 περιέχουν «γοργόνα», η οποία κάθε φορά «νοηματίζει δραστικά το ποίημα που την περιέχει».

Έκτοτε η γοργόνα «δεν εμφανίζεται πλέον ως σύμβολο στη σφαιρική ποίηση, λέει ο Αντωνίου, παραμένει όμως ως τυπογραφικό σήμα και στα επόμενα βιβλία του Σεφέρη, όπως στη χειρόγραφη ποιητική συλλογή *Ημερολόγιο Καταστρώματος, Β'*, που γράφει στη μέση του πολέμου, και στο ποίημα «Οι γάτες του Αϊ Νικόλα», που γράφει το 1969, μέσα στη δικτατορία, μόνο που η γοργόνα του εξωφύλλου είναι πλέον ανάπηρη⁶. Γιατί; Γιατί το όραμα του Σεφέρη για τον Ελληνισμό έχει πλέον οριστικά ματαιωθεί.

Η «Λεωφόρος Συγγρού, 1930», λοιπόν είναι ένας δρόμος σύμβολο, που οδηγεί στη θάλασσα, δηλαδή στο ταξίδι που έχει να κάνει ο ελληνισμός. Στο τέλος αυτού του ταξιδιού, αφού ξεπεράσει τις δυσκολίες του, τα πάθη του, τη μοίρα του (εκείνα τα «όταν»), τον περιμένει ως αμοιβή η γοργόνα, η αναβάθμισή του.

Στην αλληλογραφία του με τον Σεφέρη ο Θεοτοκάς, συμφωνώντας –διαφωνώντας, μεταξύ άλλων, γράφει και για την λεωφόρο: «Η λεωφόρος Συγγρού, όπως την πρόφτασε η γενεά μου, ήταν ένας εξοχικός χωματόδρομος με ωραίες δενδροστοιχίες από πυκνόφυλλες πιπεριές και με διάφορα καταστρώματα: για τα αμάξια, για τους καβαλάρηδες, για τους πεζούς. Στα 1925-26 ασφαλοστρώθηκε, κι άρχισαν να κυλούν γοργά ... λεωφορεία και ιδιωτικά αυτοκίνητα» και επειδή η κίνηση δεν ήταν ρυθμισμένη συνέβαιναν πολλά ατυχήματα και γι' αυτό οι εφημερίδες δεν την αποκαλούσαν «λεωφόρο Συγγρού» αλλά «λεωφόρο Συγγρού - σεων». Επίσης λέει ότι η Λεωφόρος Συγγρού «κυλά /μέρα και νύχτα /προς την

⁵ Χρήστος Αντωνίου, ΟΙ ΓΟΡΓΟΝΕΣ ΤΟΥ ΣΕΦΕΡΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΤΟΥ ΟΡΑΜΑ, ηλεκτρονικό περιοδικό *Διάστιχο* 23 Ιουνίου 2014.

⁶ Χρήστος Αντωνίου, *Εννιά γοργόνες και χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα*, Σπουδή στον Σεφέρη, εκδ. Μαΐστρος, 2008, σελ.72.

ακτή του Φαλήρου τους νεογέννητους και ανέκφραστους ακόμα ρυθμούς ενός δυνατού λυρισμού που γυρεύει δυνατούς ποιητές» και έτσι «έγινε για μας ένα από τα σύμβολα της νέας εποχής, που ήταν προορισμός μας να εκφράσουμε. Τέτοιο ήταν το νόημα της αφιέρωσης, «Στον φίλο μου Γιώργο Θεοτοκά που την ανακάλυψε», «ότι ανακάλυψα το σύμβολο όχι το δρόμο»⁷.

Το ποίημα γράφτηκε ακριβώς στις 16.9. 1930. Η Ελλάδα έχει προβλήματα αλλά ο Σεφέρης και η γενιά του τριάντα ευελπιστεί.

Στις 20.12. 1931 (ένα χρόνο και κάτι μετά) ο Σεφέρης ρωτάει «*Τι λές; Θα ζωντανέψει το κορμί της γοργόνας;*» (*Μέρες Β'*). Και ρωτάει γιατί, όσο περνάει ο καιρός τα πράγματα δυσκολεύουν. Και φτάνουμε στις 25.11.1935 που γράφει το ποίημα «*Λεωφόρος Συγγρού, β'*».

Η λεωφόρο Συγγρού πλατιά και μυστική κρύβοντας κι αργοπορώντας κι έπειτα δείχνοντας ζαφνικά

το κορμί της γοργόνας γυμνό, με ξέπλεκα ως τον ορίζοντα μαλλιά, με δέρμα τριανταφυλλί, βυθισμένο λιγάκι στο κρασάτο νερό, με το στήθος αναγυρτό και κόκκινο στην άκρη καθώς έπαιρνε να βασιλέψει ο ήλιος...

ο δρόμος με τις φρόνιμες πιπεριές...

είδε ένα όνειρο Φαβρίκιε, βυθισμένος σε μια λουλακιά που τον έπνιγε νάρκη:

Δεν ήταν ο Μουσολίνι που έκανε πόλεμο του Ρας, ήμαστε εμείς, ήμαστε εμείς οι Ρωμιοί· και μας πήραν οι Αιθίοπες το κατόπι και ρίξαν καράβια στο γιαλό, και στείλαν κήρυκες και είπαν: «Ανθρώποι,

Σεις που μαλώνετε και σαλιαρίζετε, που πάντα αρχίζετε και δεν τελειώνετε καμιά πράξη

αποφασίσαμε- μια που τις φάγατε- να σας δώσουμε ένα βασιλιά να σας βάλει τάξη.

Κι εμείς - μια που τις φάγαμε- για να είμαστε συνεπείς, κράξαμε αμέσως «Ζήτω η βασιλεία»

κάναμε κι ένα δημοψήφισμα, για να φανεί πως είμαστε λαός μ' ελευθερία.

Κι έφτασε ο βασιλιάς στις Τζιτζιφιές, με φτερά και με γένια σγουρά, πολύ μελαψός, ο Ρας ο Πουπουναμπί.

Στον ώμο του καθόταν μια κοκκινόκωλη μαϊμού, δεμένη με χρυσή

⁷ Γιώργος Θεοτοκάς & Γιώργος Σεφέρης, Αλληλογραφία (1930-1966), Φιλολογική Επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, Αθήνα 1975, σελ. 17-18..

Καδένα στο κουμπί

*Του σακακιού του, με το ζερβί του χέρι κρατούσε έναν πράσινο παπαγάλο
Κι ήταν ξιπόλητος, κι εμείς ξιπόλητοι φωνάζαμε «Δόξα και δύναμη στο βασιλιά μας
το μεγάλο»...*

*Έπειτα ο βασιλιάς, ο παπαγάλος κι η μαϊμού πήραν θριαμβικά την ανηφόρα·
Ταμπούρα και λαλούμενα, πέταλα αλόγων και κραυγές – θαλερες σιδερένια και
μπρούτζινη μπόρα*

Που σάρωνε τη λεωφόρο Συγγρού ...

τα φλάμπουρα σύννεφα στον ουρανό, σα βαφτισμένες σε χίλιες μπογιές ακρίδες....

Ο βασιλιάς απιθώνοντας τη μαϊμού, τον παπαγάλο και τα σκουτιά του,

Είπε να παίξουν τ' άργανα για να χορέψει και να καταλάβουμε τη χαρά του.

*Δεν ήταν χορός ήταν σίφουνας, χάβρα οι φωνές κι ο ρυθμός τραμουντάνα
μανιάζοντας στη ράχη της λεωφόρος Συγγρού και την έδερνε και την εκοπάννα
κι έτρεμε η δύστυχη μες στο βραχνά και βόγκαε και λόγιαζε πως θα βούλιαζε η
χτίση...*

*Αυτό είναι τ' όνειρο, Φαβρίκιε. Δεν ξέρω πότε ο δρόμος μας θα ζυπνήσει ⁸
(25.11.1935).*

Τι λέει, λοιπόν αυτό το ποίημα, αυτή η «Λεωφόρος Συγγρού β'» ;

Στις 25 Νοεμβρίου 1935, ο βασιλιάς Γεώργιος αποβιβάστηκε στο Φάληρο και ανέβαινε θριαμβευτικά προς την Αθήνα, διασχίζοντας τη Λεωφόρο Συγγρού, μετά το δημοψήφισμα που επανέφερε τη Βασιλεία. Τους πανηγυρισμούς της υποδοχής απέδωσε ο Σεφέρης με εικόνες χορού αγρίων στη ζούγκλα – «μπρούτζινη μπόρα», «φλάμπουρα» σαν «βαφτισμένες σε χίλιες μπογιές ακρίδες», το βασιλιά με μια μαϊμού κι έναν παπαγάλο, στοιχεία με τα οποία απομυθοποιεί τη βασιλεία αλλά εκφράζει και τη βαθιά ανησυχία του και την απελπισία του για το όραμά του, το οποίο ακυρώνεται με τον ερχομό του βασιλιά. Το όραμα της όμορφης γοργόνας με τα ξέπλεκα μαλλιά απομακρύνεται στη θάλασσα μέσα στο ηλιοβασίλεμα, ενώ στο εφιαλτικό όνειρο ο ανθρωποποιημένος δρόμος που ήταν βυθισμένος στη «λουλακιά νάρκη», είχε «βραχνά και βόγκαε», συμβολίζει το δικό του βραχνά, αλλά και της πατρίδας. Κι έτσι οι συγκρούσεις της λεωφόρου των «Συγκρούσεων» αποκτούν πλέον και μια θλιβερή πολιτική προοικονομία.

Εν τω μεταξύ ο Χίτλερ έχει καταλάβει την εξουσία από το 1933, ο Σεφέρης γράφει το ποίημα τον Νοέμβρη του 1935 και οχτώ μήνες μετά, στις 4 Αυγούστου

⁸ Φαβρίκιος, είναι το καλλιτεχνικό ψευδώνυμο του Θεοτοκά με το οποίο του απευθυνόταν ο Σεφέρης και το οποίο δανείστηκε από τον Φαμπρίς ντελ Ντόνγκο, ήρωα του Σταντάλ στο *Μοναστήρι της Πάρμας*.

1936, επιβάλλεται η δικτατορία του Μεταξά. Το Φθινόπωρο του ίδιου έτους, αμέσως δηλαδή, μετά τη δικτατορία, ο Σεφέρης γράφει το ποίημα «Ένας λόγος για το καλοκαίρι». Εκεί ανάμεσα σε πολλά άλλα λέει:

*Κι όμως αγάπησα κάποτε τη λεωφόρο Συγγρού
το διπλό λίκνισμα του μεγάλου δρόμου
που μας άφηνε θαυματουργά στη θάλασσα
την παντοτινή για να μας πλύνει από τις αμαρτίες·
αγάπησα κάποιους ανθρώπους άγνωστους
απαντημένους στο έβγα της μέρας,
μονολογώντας σαν καπετάνιοι βουλιαγμένης αρμάδας...
Κι όμως αγάπησα τους δρόμους τους εδώ, αυτές τις κολόνες·
κι ας γεννήθηκα στην άλλη ακρογιαλιά κοντά
σε βούρλα και σε καλάμια νησιά...*

Ο Σεφέρης σκέφτεται τη χαμένη πατρίδα του, στην «άλλη ακρογιαλιά», στα Βουρλά της Μικράς Ασίας, εκφράζει την αγάπη του για την πατρίδα - Ελλάδα εδώ, αλλά και για την Ευρώπη και τον ανθρωπισμό που κινδυνεύει γιατί «η Ελλάδα δεν έζησε ποτέ της... μια ζωή ανεξάρτητη από τη ζωή, ξεχωρισμένη από τη ζωή της Ευρώπης». Και αφού μνημονεύσει ονόματα της λογοτεχνίας και της πολιτικής, αρχαίους και νέους δημιουργούς σταθμούς στην ιστορία της Τέχνης και του πολιτισμού γενικά, αφού συμψηφίσει ακόμα και την Αττική και το κύμα του Αιγαίου, και τον έναστρο ουρανό και άλλα, θα καταλήξει: «ελληνισμός θα πει ανθρωπισμός». Αυτά στις 26 Σεπτεμβρίου του 1941⁹. Ένα χρόνο μετά οι φόβοι του είναι πλέον γεγονός. Ο πόλεμος θα σαρώσει τα πάντα και τα «χιλιάδες άρματα δρεπανηφόρα» των Γερμανών θα θερίζουν, εξαρθρώνουν, ερημώνουν, καταστρέφουν. Ο ποιητής θα καταγγέλλει αυτόν τον απανθρωπισμό και θα μιλήσει για χρεοκοπία του ευρωπαϊκού πολιτισμού: «Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός χρεοκόπησε μια και καλή μ' αυτό τον πόλεμο [...] Δεν έχουμε να σώσουμε τίποτε απ' αυτό τον πολιτισμό, ας πάει καλιά του: έχουμε να σώσουμε τον άνθρωπο, αν μπορούμε», γράφει στο ημερολόγιό του¹⁰. Αυτός ο ανθρωπισμός είναι η παρακαταθήκη που αφήνει σε όλη την Ευρώπη και στον κόσμο ολόκληρο ο Έλληνας ποιητής, γράφει ο Αντωνίου¹¹.

⁹ *Μέρες Δ'*, σελ. 133-134.

¹⁰ *Μέρες Δ'*, σελ. 224.

¹¹ Ο. π. *Διάστιχο*, 23 Ιουνίου 2014.

Ανακεφαλαιώνουμε: Το 1930 ο Σεφέρης ήταν ακόμη στην αρχή του ταξιδιού, η γοργόνα έχει περιπέτειες.

Ένα χρόνο μετά, το 1931στο Λονδίνο γράφει το ποίημα «Πάνω σ' έναν ξένο στίχο», όπου μιλάει για την αντίδικη μοίρα της «Αρετής». Η «Αρετή είναι ένα ακόμη σύμβολο της Ελλάδας που βασανίζεται, δανεισμένο από τον *Ερωτόκριτο*.

Δεκατρία χρόνια μετά, στις 5 Οκτωβρίου του 1944, γράφει τον «Τελευταίο σταθμό», όπου μια νύχτα με φεγγάρι στο Σαλέρνο προαισθάνεται το εμφύλιο αιματοκύλισμα του Δεκέμβρη που έρχεται.

Δέκα χρόνια μετά, το 1954, μιλά για τις περιπέτειες του «Τεύκρου» στην Κύπρο.

Έντεκα χρόνια αργότερα, το 1966 , δημοσιεύει τα *Τρία Κρυφά ποιήματα*. Στο τρίτο, στο «Θερινό Ηλιοστάσι» Γ' και, ειδικά, στους στίχους «Στην πολιτεία που έγινε πορνείο/ μαστροποί και πολιτικές διαλαλούν σάπια θέλγητρα» εκφράζει μια πολύ απαξιωτική διάθεση για τα πράγματα, όπως εξελίσσονται.

Πέντε χρόνια μετά, και σαράντα από την πρώτη «Λεωφόρο Συγγρού», στις 31 Μαρτίου 1971, μέσα στη δικτατορία, δημοσιεύει το τελευταίο ποίημα που έγραψε, το ποίημα «Επί Ασπαλάθων», όπου με τον καταδικασμένο σε αιώνια τιμωρία «πανάθλιο τύραννο Αρδιαίο» υπαινίσσεται τους δικτάτορες. Στις 20 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, 1971, ο Σεφέρης πέθανε και δεν πρόλαβε να δει τις μετέπειτα περιπέτειες της «γοργόνας» του ή της «Αρετής» του, ή του «Μεγαλέξανδρου» ήτοι της Ελλάδας και του Ελληνισμού. Δεν πρόλαβε να μάθει αν ο δρόμος ξύπνησε.

Από τους άλλους της γενιάς του '30, ή της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, οι τυχεροί πρόλαβαν και πέθαναν πριν δουν τη φθορά των ημερών μας. Ο Εμπειρικός πέθανε το 1975, ο Ρίτσος το 1990, ο Γκάτσος το 1992, ο Ελύτης το 1996, ο Σαχτούρης και ο Αναγνωστάκης το 2005. Δεν πρόλαβαν ευτυχώς, για κείνους να δουν (εμείς, δυστυχώς, προλάβαμε να δούμε) τους «μαντατοφόρους», δηλαδή, του θεσμούς και το Δ.Ν.Τ., «που έρχονται να πούνε / πως τόσος πόνος τόση ζωή/ πήγαν στην άβυσσο/ για ένα πουκάμισο αδειανό για μιαν Ελένη («Ελένη»)). Για μια οφθαλμαπάτη δηλαδή.

Σήμερα ογδόντα έξι χρόνια μετά την πρώτη «Λεωφόρο Συγγρού», το όραμα εξακολουθεί να είναι χαμένο, ο δρόμος όμως εξακολουθεί να οδηγεί στη θάλασσα. Στις όχθες του δεν ελίσσονται οι πολύφυλλες πιπεριές, αλλά τα χορηγικά μνημεία και οι εστίες πολιτισμού που, παρά την κρίση, επιμένουν να σημαίνουν και να προδηλώνουν, μέσα από «τα μάρμαρά» τους «που λάμπουν στον ήλιο», ότι στο τέλος του δρόμου υπάρχει η θάλασσα και το γαλάζιο κορμί της γοργόνας-Ελλάδας «που κυματίζει» πάντα ανάμεσα σ' ένα «Κύριε Ελέησον» και ένα «Δόξα

Σου», που συνεχώς προχωράει και ποτέ δεν σταματά να αναζητά τον Μέγα Αλέξανδρο της, είτε είναι αυτός ο Ελληνισμός είτε η Ελευθερία είτε η Δημοκρατία είτε ο πολιτισμός είτε ο ανθρωπισμός. Η λεωφόρος Συγγρού εξακολουθεί να δείχνει την πορεία, το ταξίδι, το πνεύμα, το στόχο· και στόχος πάντα είναι η απέραντη θάλασσα, που δεν μπορείς να την εξαντλήσεις, μπορείς όμως να την αρμενίσεις, αρκεί να

«αφήσεις την καρδιά και τη σκέψη σου να γίνουν ένα με το μαυριδερό ποτάμι που τεντώνει ξυλιάζει και φεύγει:

Σπάσε το νήμα της Αριάδνης και να! Το γαλάζιο κορμί της γοργόνας».

Πέτα σκέψη - *va pensiero*- πάνω από τη Λεωφόρο Συγγρού και φτάσε στη θάλασσα που ξεπλένει τις αμαρτίες μας .